

PATAK MÁRTA

Simon, a boldog pap

(REGÉNYRÉSZLET)

Juli otthon, ül az íróasztalnál, előtte diktafon, körülötte könyökupac, Prenn Ferenc hányatott élete, Vallomások könyve, Elvett illúziók, Az elátkozott köztársaság, Az emberiség végnapjai, A határban a halál kaszál... Mivel egy ideje nem nyúl a könyveihez, jegyzeteihez, a Picur névre hallgató fekete-fehér angóramacska kényelmesen elhelyezkedik a papírokon.

Összeszámolni se tudom, mennyi könyvet, tanulmányt és újságcikket olvastam el ez alatt a három év alatt, amióta ennek a filmnek a forgatókönyvén dolgozom. Magyar Endre írja egy helyütt, *a múlt csupán a források hozzáférhetősége arányában feltárható és megközelíthető. Körvonalazható, de teljességgel meg nem ismerhető*, éppen ezért én, amenynyire csak lehet, dokumentálni szeretném a munkámat a forrásaimmal. Már rettenetesen fáradt a szemem a sok olvasástól, nem akarom tovább rongálni a monitorral, ezért mostantól inkább majd mikrofonba mondom, amit gondolok. Legalább az állataim sem fognak unatkozni mellettem, amíg dolgozom, és nekem is lesz közönségem. Líviának is javasoltam, otthon azonnal mondja mikrofonba, ha valami eszébe jut, sőt ezentúl minden beszélgetésünkről készítünk hangfelvételt, nehogy veszendőbe menjenek a hirtelen támadó ötleteink. Később esetleg werkfilmhez is használhatjuk majd ezeket a felvételeket, arról nem is beszélve, hogy Lívia úgysem fogja elolvasni azt a tengeri könyvet, tanulmányt, újságcikket és egyéb forrást, amit én elolvastam, a lényegi dolgokat viszont ismernie kell, úgyhogy akár majd vezetés közben is hallgathatja a felvételeket, amíg a dugóban várakozik. Meg persze én magam is bármikor visszahallgathatom őket.

Bocsánat, még be se mutatkoztam, Juli vagyok, bő tíz éve ex-Mrs. Mészáros, de életemnek az a korszaka olyan messze van már, hogy szóra sem érdemes. Azóta az állataim társaságában élek, Rita lányom Washington D.C.-ben él, évente kétszer hazalátogat, már ha teheti. Líviával nem először dolgozom együtt, három korábbi, középkori témájú rövidfilmjében is közreműködtem szakértőként, illetve forgató-

könyvíróként, viszont ez lesz az első komoly huszadik századi kísérletem. Mielőtt folytatnám, annyit még elárulok, hogy miért vállaltam el ezt a munkát. Nagy kihívás, anyagot gyűjteni, majd forgatókönyvet írni egy olyan játékfilmhez, amely félúton lesz a játékfilm és a dokumentumfilm között. Számos fiktív elemmel, de leginkább dokumentumokra támaszkodva.

Három évvel ezelőtt kezdtem el kutatni Simon József után. Alaposan szeretném dokumentálni a fiatal káplán alakját, a történeti hátteret, huszadik századi történelmünknek talán azt a két legzavarosabb évét, amikor Simon József pappá lett. A nagy háború vége, a monarchia felbomlása, az őszirózsás forradalom, a kommün, tanácsköztársaság vagy proletárdiktatúra, nevezzük, ahogy akarjuk, majd a rá következő fehérterror. És mindez tetézte a négyéves háború összes borzalmával, a földínséggel, a nélkülözéssel, a zavaros kül- és belpolitikai helyzettel, itthon maradt és elmenekült grófokkal, hazatérő katonákkal, feltüzelt cselédekkel és forradalmárokkal, nem utolsósorban pedig a spanyolnáthával.

A százéves évforduló jó alkalmat kínált a kutatásra, és bár véletlen az egybeesés, igen, kedves Jung mester, most mondhatnád, nincs véletlen, csupán szinkronicitás, sebaj, a lényeg, hogy kapóra jött nekünk az évforduló, mert számos kitűnő tanulmány és könyv jelent meg folyamatosan a témában. Ez persze az én munkámat is jócskán lassította, már kétszer is kértem határidő-hosszabbítást, mert minden friss kiadványt szeretnék elolvasni. Lívia ettől érthető módon ideges, szeretne volna a százéves évfordulón bemutatni a filmet, de mondtam neki, hogy kár sietni. A szándék a fontos, márpedig az nemes. Tegnap azzal váltunk el, fejezzem be a kutatást, nincs harmadik lehetőség, és nyilván igaza is van. Bőven elég, amit eddig elolvastam, de folyton úgy érzem magamat, mint aki kincsesbányába tévedt, és nincs szíve otthagyni a rengeteg gyönyörű követ, pedig mindent a helyén kell hagynia, csak a drágakövek és féldrágakövek emlékét viheti magával a fájában vagy a szívében. Pont így vagyok én is. Egy-egy mondatot esetleg belecsempészhetek majd a dialógusokba, de alapvetően nekem kell kitalálnom ezt a filmet, pedig a valóság azokban az 1918-19-es történelmi napokban is túl borzasztó volt ahhoz, hogy dokumentumok nélkül újragondolhassuk. Márpedig ha szigorúan dokumentumokra támaszkodva gondoljuk újra, akkor is van itt még valami, Paksa Rudolf kollégám utalt is rá a fehérterrortól szóló egyik előadásában, ne-

vezetesen hogy mi, történészek, már ha magamat is közéjük sorolhatom egyáltalán, fel tudjuk tární a dokumentumokat, azok alapján el tudjuk mesélni, hogy pontosan mi történt, de hogy ezeket a történeteket aztán lelkileg hogyan lehet majd feldolgozni, az már egy másik szakma hatáskörébe tartozik. Merthogy ezek a száz évvel ezelőtt történt dolgok bizony a kollektív psziché tartományába sorolhatók, arról nem is beszélve, hogy társadalmunk mai megosztottságának gyökeireit is ezekben az időkben kell keresni.

Én tehát megtettem a magamét, felkutattam a dokumentumokat, lassan el is készülök a forgatókönyvvel, de Lívia és a színészei, meg persze a technikai munkatársai visznek majd lelket a történetbe, a gyártásvezetőtől a hangmérnökön át a feliratozóig bezárólag.

Történész kollégáim okkal mondják, ha nem tudjuk elérni, hogy végre ne önigazolásra használják az általuk közzétett kutatási eredményeket, hanem szembenézve a dokumentált tényekkel, valamiféleképpen épüljenek is bele a kollektív emlékezetbe, akkor hiába dolgoztak. Bízom benne, hogy a filmünk, az irodalmi művekhez hasonlóan, talán szélesebb közönséghez eljut, mint a levéltári forráskiadványok vagy a gondosan megírt, jegyzetekkel bőségesen ellátott tanulmányok, így talán nagyobb hatással is lesz a befogadóra.

Juli kikapcsolja a diktafont

Azt hiszem, ez jó lesz majd a werkfilmhez. Vagy bevághatjuk felvezetésnek. De van itt még valami. Magam sem igazán tudom, mire, de várok még valamire, talán hogy olyasmit is találok még, aminek láttán azt mondhatom, igen, ez az, megvan a hiányzó láncszem, ennek birtokában végre meg tudom írni ezt a forgatókönyvet.

Lívia különben már a kezdet kezdetén azt mondta, nem kér tőlem sokat, éppen elég, amit a forrásaimból elsőre kiszűrök. Én persze tudom, ilyen nincs, naivitás egy levéltárban úgy nekiállni kutatni, hogy első blikkre majd anyagot találunk egy témához. Pontosabban először csupa kérdést találunk, aztán hogy az adott dokumentumok merre visznek tovább, a mellékszálak mellékszálain hogyan jutunk vissza a történet főszálához, egy ártatlan dokumentumból hogyan kerekedik majd ki a teljes történet, az már egy újabb megválaszolendő kérdés lesz. Ez a szép a levéltári kutatásban, sosincs vége egy témának, legfeljebb időlegesen lezárni lehet, befejezni soha, mert senki sem garantálja, hogy valamelyik doboz mélyén nem bukkan föl hozzá egy újabb

adalék, amitől aztán teljesen új irányt vehet a történet. Egy dokumentum mindig egy, önmagában áll, még nem társulnak hozzá vélemények és ellenvélemények, nézetek és cáfolatok, a maga nyers valóságában lehet odatenni az érdeklődő orra elé. Akár beleillik a hivatalos történetírás sodrába, akár nem, az a legfontosabb szerepe, hogy látni engedje az életet. A száraz tények mögött is mindig kibontakozik egy emberi élet, csak alaposan szemügyre kell venni őket.

Amint Juli megmozdul, Tücsök kutya rögtön odatelepedik elé, és várakozón hol Julit, hol Picur macskát nézi. Juli nem figyel rá, félhangosan maga elé

Dolgozunk ezen a filmen, most főleg én, ki se látok a témából, igyekeztem mindent a lehető legpontosabban dokumentálni, pedig gondolhattam volna az afgán szőnyegszövő asszonyokra, akik szándékosan beleszóttek egy-egy hibás motívumot is a munkadarabba, mert hogy tökéletes munkát egyedül Allah végezhet. Ideje is lesz mára abbahagynom, visszatérek hát a valós jelenbe, hiszen amíg én itt a múltban voltam jelen, addig sem állt meg körülöttem az élet. *(Tücsök és Picur felé, miközben egyik kezével Picurt megsimogatja, a másik kezével pedig Tücsököt hívja)* Még szerencse, hogy két kezem van, igaz, rosszóságok? Nem tudom, Livia éppen mit csinál, de mi most vacsorázni fogunk. Mellesleg talán akkor sem történe nagyobb baj, ha én ma este kihagynám, és csak ti kapnátok vacsorát. Hoppá! A bajról eszembe jutott a vicc, amit Vörös Boldizsár mesélt valamelyik előadásán. Ezt Líviának is hallania kell, nehogy elfelejtsem, ezt még fölveszem, annyit várjatok. *(bekapcsolja a diktafont)* Kun Béla és Szamuely megy autóval a Szabadság hídon. Kun azt mondja: Te Tibor, kéne már valami olyasmit csinálnunk, aminek a burzsoázia is örülne, és a munkásosztály se bánna. Erre megszólal a sofőr, aki bizalmas viszonyban van velük: Legjobban tennétek, ha ti ketten itt most beleugornátok a Dunába. Annak a burzsoázia is örülne, és a munkásosztály se bánna. Nem biztos, hogy pont ezekkel a szavakkal mesélte, de ez a lényege.

(Tücsök kutya és Picur cica felé) Életmódot kellene változtatnom, nem gondoljátok? Nagyon káros ez a kései vacsora, az éjszakai munka, a kevés alvás. Gyertek, a ti vacsorátokkal nem kell sokat pepecselnem.

Juli miután megetette az állatait, a tűzhely előtt sem pihen. Egy tanulmány részletei meg az előző napi beszélgetésükből itt maradt gondolatfoszlányok cikáznak a fejében, miközben kavargatja a zabkását a tűzhelyen, és egy-egy pillanatban hangosan is megszólal

A kömmün bukása után belügyminiszteri rendeletre Somogy vármegye főszolgabírája 1919. augusztus második hetében lefogatja a kommunistagyanús egyéneket, majd kihallgatásukat követően a legtöbbjüket bűncselekmény hiányában szabadon bocsátja. Augusztus 28-án még huszonnégyen váraкоznak kihallgatásra a marcali járásbíróság fogdájában, amikor megérkezik a Prónay-különítmény, és Lehner főszolgabíró tiltakozása ellenére átveszi a foglyokat, köztük Simon József káplánt is.

Jöve telemkor már kb. harmincan ültek a szolgabírói börtönben, vagy tizenöt zsidó főbűnöst, azon kívül egy katolikus papot maga Tóth szolgabíró jelölt meg mint olyanokat, akik az akasztófára érettek. A népítélet végre is lett hajtva, úgy ezeken, mint másokon is. A pap érdekében jártak nálam többen – sőt még az esperes maga kért kegyelmet kollégája részére. De nem érdemelte meg, tehát nem is adtam meg.

(kitálalja magának a zabkását, és mielőtt nekiáll az evésnek, hangosan megjegyzi) Ezt a passzust már fejből tudom, annyiszor elolvastam. Végre is lett hajtva. Prónay százados téved a visszaemlékezésében, nem az esperes, hanem Rumi István plébános kért kegyelmet káplánja számára, de ez a legkevesebb.